ئەزموونو تایبەتمەندی شیعری هاشم سەراج

(خوێندنەوەیەکی رەخنەئامێز بۆ گەمەی جریوەو رەشبردنەوە)

عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا

(بەشی دووەم)

قوڵترین تاراوگە ئەوەیە خاوەنی جەستەیەك بیت، ئێستای نەبێت.

(شەوقی عەبدولئەمیر)

باسی دووەم

قۆناغی دەرکەوتن

قۆناغی دووەم، کە بە قۆناغی دەرکەوتنی شیعری (هاشم سەراج) دەژمێردرێت بە لای ئێمە لە قەسیدەی (ورچ)ەوە دەست پێدەکات، ئەو قۆناغە شێوەیەکی ئاوێتەئامێزی لەخۆدا هەڵگرتووەو درێژ دەبێتەوە تا بە کۆمەڵەی (لالە بەدەستان) دەگات. لەو قۆناغەدا شاعیر هەوڵدەدات (زمانی تەعبیرکردنی تەمومژئامێز) بەرەو (گەمەکردنی زمانەوانی)و (مەستکردنی وشە) بگوازێتەوە هەروەها تەوزیفکردنی ئاگایی رۆشنبیریش لە بری ئەوەی بە ئاماژەو رەمزەوە بلکێنێت، بە خەیاڵو پێشبینیکردن پەیوەست دەکات. ئەو گواستنەوەیە لە کۆی ئەزموونو ساتەوەختی پرۆسەی نووسیندا درێژە بە گەمە شیعرییەکانی دەدات، ئەو گەمە شیعرییانەش بە دیالۆگی هەردوو رەگەزی دەروونو ئەزموونەوە بەندە.

لە ئەزموونەوە زمانێکی فەردانی دروست دەکاتو لەوێشەوە بەرەو خەیاڵو پێشبینیکردن دەچێ، وەك چۆن لە رێگەی ترسو دڵەڕاوکێی دەروونییەوە مامەڵە لە تەك گومانو بێهودەییە شیعرئامێزەکەدا دەکات بە جریوەو جوانی دەسپێرێت. یان دەشێ بڵێین لە رێگەی باگکراوەندە رۆشنبیرییەکانەوە مامەڵە لەگەڵ گومانو مانادا دەکات، لەوێشەوە ئاگاییەکان بە گێڕانەوەو رەشبردنەوە درێژ دەکاتەوە. بە دیوەکەی دیکە لە ساتەوەختی دڵەڕاوکێی پرۆسەی نووسینی شیعرییەوە، یان لە تەقینەوەی شیعرییەوە درەوشانەوە دەگرێو بە شیعرییەتەوە پەیوەستی دەکات. بە گشتی دەمەوێت بڵێم هارمۆنیەتێك لەنێوان حاڵەتی گوتاری ئەدەبیو حاڵەتی گوتاری دەروونی دادەمەزرێنێت. هەر لەوێشەوە سۆزی رووکەشو لیریکیەتی شیعری کوردی جێدەهێڵێ و بەرەو تەقینەوەی شیعریو پرۆسەی نووسینی خەیاڵو پێشبینیکردن دەچێ.

کەواتە ئەگەر گواستنەوەی یەکەم لە (قۆناغی دەرکەوتن) لە پەیوەندی (ئاگایی رۆشنبیریی)یەوە بەرەو دەرئەنجامەکانی تەجاوزکردنی (دوالیزمییەت)ەوە هەنگاو بنێتو رەگەزی سەرەکی ئەو تەجاوزکردنە جیاوازییەکانی فیکری سەردەم بێت، بەو مانایەی کە فیکری سەردەم لە رەنگاوڕەنگیدا خۆی دەنوێنێت. گواستنەوەی دووەم لە (قۆناغی دەرکەوتن) لە (هەستی دەروونی)یەوە بەرەو شیعرییەت دەچێتو خودی شیعرییەتیش لە میانی پرشنگەکانی فیکری سەردەمەوە، یان ئەوەتا بێ مانایی رەنگەکانی دادەرێژێت یان بێ هوودەیی پەردەپۆشی دەکات. لە سەر ئەو بنەمایە دەشێ بڵێین لای (هاشم سەراج) لە پشت دەرئەنجامی گواستنەوەی یەکەم (ئەزموون) وەستاوە، بەڵام لە پشت دەرئەنجامی گواستنەوەی دووەم (دڵەڕاوکێ) کار دەکات.

لێرەوە دەتوانین بڵێین دەرکەوتنی قۆناغی شیعری دەرکەوتنێکە لە نێوان بزاڤی دیالۆگئامێزی (ئەزموونی شیعری) و (دڵەڕاوکێی شیعری)یەوە هەر لەو بزاڤە دیالۆگئامێزەشەوە شیعرییەت دێتە بەرهەم. لە رێگە ئەو دۆزینەوەیە دەشێ دوو روو لە پرۆسەی نووسینی شیعری لای (هاشم سەراج) دەسنیشان بکەین: رووی یەکەمیان پەیوەندی بە ئاگایی رۆشنبیرییەوە هەیە، ئەو ئاگاییەش لای ئەو هەڵوێستێکە، بە قەد ئەوەی بە ئاگایی فیکری سەردەمەوە بەندە، ئەوەندەش سەیرورەیەکی باتنیەو لە (ناوەوە) بە هێڵێکی نادیار بە فیکری باتنییەوە دەلکێت، بە پێی ئەزموونی شیعری شاعیریش دەبینین ئەو ئاگاییە ئەگەرچی هۆیەکانی (دەرەوە)ی جۆراوجۆر دەکەوێتەوە، بەڵام جەوهەرەکەی لە جێگیربووندا بەرجەستە دەبێت. دەمەوێت بڵێم لای شاعیر لەپشت ئاگایی رۆشنبیریانەی سەردەم کرۆکی رەهابوون (یان هەر ناوێکی دیکەی لەخۆدا هەڵگرتبێت) لە (ناخ)ی شاعیردا وەك جێکەوتەیەك خۆی متداوە، کە کەمتر قابیلی رەتکردنەوەو نکۆڵیکردنە، با وێنەو هۆیەکانیشی لە رێگەی پێشبینیکردن قابیلی رەتکردنەوەو نکۆڵیکردنی بەردەوام بێ، ئەوەش راستەوخۆ (هیگل)مان بیر دەخاتەوە. بەڵام لە پشت هۆیەکانی (دەرەوە) خەیاڵ کار دەکات.

رووی دووەمیان پەیوەندی بە حاڵەتی دەروونیەوە هەیە، ئەو حاڵەتەش ساتەوەختیو نادیارەو زێتر بە پرۆسەی نووسینی شیعرەوە بەندە، بە هێڵێکی دیار لە رێگەی بێ مانایی بە دڵەڕاوکێو لە رێگەی مەستکردنی وشە بە جوانکارییەوە پەیوەست دەبێت. دیالۆگی نێوان رەگەزەکانیش بە هەر دوو دیووەوە توانای هێنانە بەرهەمی شیعریەتی لەخۆدا هەڵگرتووە.

بۆ زێتر شارەزایی لە دیالۆگی نێوان رەگەزەکانو هارمۆنیەتی نێوان ئەزموونو دڵەڕاوکێ بڕوانە ئەو هێکارییانەی خوارەوە:

(هێلکاری ئەزموونی شیعری لە قۆناغی دەرکەوتنی شیعری هاشم سەراج)

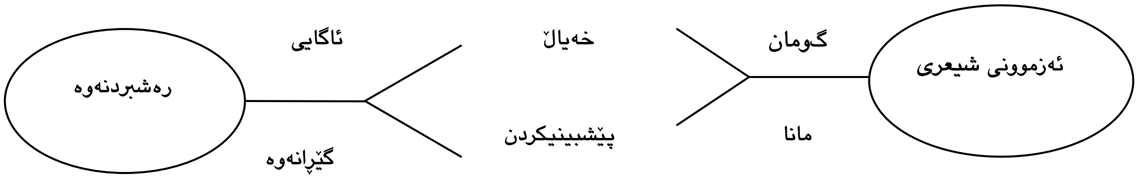

***

(هێلکاری دڵەڕاوکێی شیعری لە قۆناغی دەرکەوتنی شیعری هاشم سەراج)

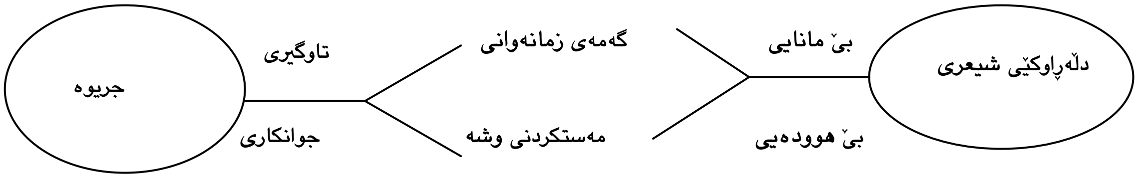

***

بە گشتی لەو بارەیەوە شاعیر لە نێوان خودگەرای سایکۆلۆژیو منی بیرکەرەوەدا دەخولێتەوە، ئەگەر (من) لە پێشینە رووتەکان پێکهاتبێو بە ئاگاییە جێگیرەکانەوە بەند بێتو لە ڕێگەی زمانی فەردانییەوە تەعبیر لە ئەزموونی شیعری بکات، ئەوە خود ناجێگیرەو بە تاوگیریو ویژدانو ئیرۆتیکەوە بەندەو لە ڕێگەی تەقینەوەی شیعری تەعبیر لە دڵەڕاوکێ دەکات. بە مانایەکی دیکە ئەگەر ئەزموونی شیعری دەلالەت لە ململانێی حەزەکانی ناوەوەو دەرەوە بکاتو لەوێوە (من)ێك بخاتەوە کە لەرووی پەیوەندییەکانەوە هەڵگری باگکراوەندە رۆشنبیرییەکان بێتو بەردەوام لە هەوڵی ئەوە دابێت دەریچەیەك بۆ دیالۆگ، یان مەسافەیەك بۆ تەعبیرکردنو هەڵنانی ماناو زمانی فەردانی بکاتەوە، بەڵام لە بەر ئەوەی ئەو مەسافەیە لە هەڵوێستی (من)ەوە لە دایك دەبێت، گومانی تێدا نییە کە زۆر جار دەکەوێتە بەرامبەر هەستی ئایینی، یان بیروباوەڕ یان وەك گوتمان عەقڵی باتینی لەوێشەوە بە ئەزموونەوە دەلکێت. بە دیوەکەی دیکە دڵەڕاوکێی شیعری تەعبیر لەو تەقینەوە کورتخایەنە دەکات کە دەکەوێتە نێوان هەستی تاوگیریو حاڵەتی درەوشانەوەی زمانەوە.

بەڵام ئەگەر یەکەمیان لە کۆی ماناو گومانەکانەوە سێبەرێك بۆ دەق بسازێنێت، یان هێلی پەیوەندی بێت لە نێوان (من)و (بیرکردنەوە)، (من)و (ئەوان)، ئەوە دووەمیان پڕشنگەکانی دەقی لەخۆ گرتووەو دەکەوێتە سەر هێلی پەیوەندی (خود)و (تاوگیری). بە گشتی دەتوانین بڵێین لە کۆی پەیوەندی نێوان ڕەگەزەکانی سێبەرو درەوشانەوە شیعرییەت بەرجەستە دەبێت، وەك چۆن لە دیالۆگی نێوان ڕەگەزەکانی هەر یەك لە چەمکی ئەزموونی شیعریو دڵەڕاوکێی شیعری ئاگایی (من) بە (خود) دەگات.

لێرەدا دەشێ خوێنەری وریا پرسیارێکی لۆژیکی لە دیالۆگی نێوان ئەزموونی شیعریو دڵەڕاوکێی شیعری لا دروست بێت، ئەویش ئەوەیە کاتێك شاعیر لە پرۆسەی نووسینی شیعردا (خود)ی تاوگیر رابەرایەتی دەکات چۆن بە ئاگاییەوە دەلکێتو کاتێك (من)ی بیرکەرەوە رابەرایەتی دەکات چۆن بە دەروونەوە پەیوەست دەبێت؟!

هەڵبەتە ئەو پرسیارە ڕاستەوخۆ پەیوەندی بە (ناونیشانی دووەم)ی ئەو لێکۆڵینەوەیەوە هەیەو بە لای ئێمەوە چارەسەری ئەو گەمەیە خۆی لە چەمکی خەیاڵو گەمەی زمانەوانیدا دەدۆزێتەوەو بە ئازادییەوە بەند دەبێت. بەو مانایەش بۆ ئەوانەی لە بنەڕەتەوە لە سەر دیالۆگی (ناونیشانی دووەم) ناکۆکن، دەشێ خەیاڵی کانتی و گەمەی زمانەوانی ئەو پەیوەندییەیان بۆ ڕێکبخاتەوە.

کەواتە دەتوانین دیالۆگی ناونیشانی دووەمی ئەم لێکۆڵینەوەیە لەو دوو خاڵەدا کورت بکەینەوە:

1-کاتێك جریوە لە ڕێگەی ڕەگەزی خەیاڵو پێشبینیکردن بە باگکراوەندەکان دەگات، گومانو مانای لێدێتە بەرهەم، گومانو مانا سەر بە ئەزموونی گێڕانەوەو فیکرن.

2-کاتێك ڕەشبردنەوە لە ڕێگەی ڕەگەزی گەمەی زمانەوانیو مەستکردنی وشە بە جریوە دەگات، بێ هوودەییو بێ مانایی لێدێتە بەرهەم، بێ هوودەییو بێ مانایی سەر بە ساتەوەختی تاوگیریو جوانکارین.

دەمەوێت بڵێم شاعیر لە گەمەی نێوان (خود)ی سایکۆلۆژیو (من)ی بیرکەرەوە شیعر بەرهەم دێنێت، بەو مانایەش هەندێجار لە خودگەرایی داخراوەوە

بەرەو بابەتگەرای دەرەوە دەچێت، وەك چۆن هەندێجار لە ڕێگەی منی بیرکرەوەو منی گێڕەڕەوە منی لبیدۆی بێگەرد ڕەتدەکاتەوە. کەواتە دەکرێ لە ڕێگەی گەمەی زمانەوانیو مەستکردنی وشە، ئاگاییو لەوێشەوە ڕەشبردنەوە کەشف بکرێت، هەروەها دەکرێ لە ڕێگەی خەیاڵو پێشبینیکردن، تاوگیریو لەوێشەوە جریوە بخرێتە ڕوو. لێرە دەگەینە ئەوەی کە **(هاشم سەراج) جولەیەکی دیالۆگئامێزی نێوان ئەزموونو دڵەڕاوکێیە، هەر لەو جولە دیالۆگئامێزەشەوە دەشێ شیعرییەت بخاتەوە.** دواجار لەو گفتوگۆو ئاڵوگۆڕییەدا دەتوانین قۆناغی دەرکەوتن بە سیحری شیعرییەتەوە پەیوەست بکەین، سیحری شیعرییەت ئەو هارمۆنیەتەیە کە شەهوەتی تەواوکردن لای خوێنەران دەبزوێنێ، یان گەمەیەك بەجێدەهێڵێ، سیحری شیعرییەت تەقینەوەی پرسیارو وروژانی چێژی کەشفکردنی لەخۆدا هەڵگرتووە...بەو مانایە سیحری شیعرییەت هونەری نووسینەو بەردەوام منی بیرکەرەوەو خودی سایکۆلۆژی بەتاڵ دەکاتەوە.

ئەگەر چەمکی شیعرییەت لە نێوان پەیوەندی داپۆشراوی تاوگیریو جوانکاری بێتە بەرهەمو سیحری نووسین بنوێنێت. ئەوە گێڕانەوە لە پەیوەندی داپۆشراوی نێوان گومانو ماناوە دێتە بەرهەمو لە ڕێگەی زمانی فەردانیەوە ئەزموونە هەستیو نەستییەکانی لەخۆ گرتووە. بەو مانایەش **سیحری شیعرییەت وجودێکی جریوەئامێزی ئەزموونداره، نە بەیاد هێنانەوەیە، نە حەقیقەتی خود.** ئەگەر ڕەتکردنەوەی حەقیقەتی خود نکۆڵیکردنی ترانسندنتالیەتی عەقڵ بێت، ئەوە نکۆڵیکردنی بەیادهێنانەوە لەوێوە دێت کە مرۆڤ نەزۆك نییە تا لە سەر یادەوەری بژیت. دواجار دەتوانین بڵێین (هاشم سەراج) لە سیحری شیعرییەتدا زۆر بە جوانی بە شێوەیەك لە شێوەکان دیالیکتیکی نە ئەمیانو نە ئەویان پرۆسیسە دەکات، واتە لە ڕووە دیارەکەیدا لە ڕێگەی ڕەگەزەکانی زمانو مەستکردنی وشەو گەمەکردنی زمانەوانییەوە تەعبیر لە شیعرییەت دەکات، وەك چۆن لە ڕووە نادیارەکەیەوە هەڵچوونی حاڵەتێکی دەروونی یان عەقڵی باتینی لە ڕێگەی زمانی فەردانیەوە تا جوانی بەرز دەکاتەوە.

بەڵام ئەگەر لە پشت جێگیربووندا میکانیزمی گومانو مانا ڕەش بچێتەوە، لە پشت جێگیرنەبوون میکانیزمی بێ مانایی‌و بێ هوودەیی دەدرەوشێتەوە، ئەوەش گەمەیەکە لە وێنەکردنو بەرجەستەبوونی پرۆسەی نووسینی شیعری شاعیردا، ئەو گەمەیە لە لایەك لە ڕێگەی لادانو خزینی ماناوە بەرەو گومانمان دەکاتەوە، لە لایەکی دیکە لە ڕێگەی جەختکردنەوەی دەنگو پیتو وشەوە یان دووبارەکردنەوەوە، بیرکردنەوەمان بەرەو جۆرێك لە چوارچێوەگیری یان حاڵەتێکی نائاسایی دەروونی دەبات. بە گشتی دەتوانین بڵێین ئەو جۆرەی دواییان لە مامەڵە کردن ئەگەرچی بە دیوێك (واتە لە ڕێگەی لادانو خزینی ماناوە) شیعرییەتی لێدەڕژێ، بەڵام بە دیوێکی دیکە (واتە لە ڕێگەی جەختکردنی پیتو وشەوو دووبارەکردنەوەیان) حاڵەتە شیعرییەکە بە تۆتۆلۆژییەتەوە دەلکێنێتو سێبەری دەق لە تاریکی نزیك دەکاتەوە، وەك دەزانین لە پشت هەموو حاڵەتێکی تۆتۆلۆژیئامێزیش دەسەڵاتی باوکسالاری ئامادەگی هەیە.

کەواتە ئەگەرچی (هاشم سەراج) لە پرۆسەی نووسینی شیعریدا سوود لە زۆربەی دەسەڵاتەکان دەبینێت یان دیالیکتیکی نە ئەمیانو نە ئەویان پرۆسیسە دەکات، بەڵام کاتێك ئەو سوودخوازییە لە ڕووی دەقی شیعرییەوە تەرجەمەی سەر دنیابینی دەکەین دەبینین زێتر بەرەو ڕەهاخوازی دەبێتەوە، ئەو قسەیەمان ئەگەر بە کوشتنی شیعرییەتیش نەکەوێتەوە، بەشێکی لە بەرژەوەندی دەسەڵاتو وزەی شیعرییەوە بوەستێ بەو مانایەی کە هێزی شیعرییەت لەوەدایە بتوانێ ڕووە جیاوازەکانی فیکرو زمان بنەخشێنێتو ئیستێتیکاو چێژی لێبهێنێتە بەرهەم، بەڵام بە دیوەکەی دیکە گومانی تێدا نییە کە بەشێکی زۆر لە سیحری شیعرییەت لەکەدار دەکات.

لێرە دەگەینە ئەوەی کە قۆناغی دەرکەوتنی شیعری لای (هاشم سەراج) لە سەر دوو بازنەی بە نێو یەکداچوودا یەکتر تەواو دەکەن: **میکانیزمی بازنەی یەکەم** لە زمانەوە هەڵدەقوڵێتو بە دڵەراوکێدا دێتەوە. **میکانیزمی بازنەی دووەم** لە گێڕانەوەی ئاگایی ڕۆشنبیرییەوە دەستپێدەکاتو بە ئەزموونی شیعری دەگەڕێتەوە. لە نێوان ئەو دوو بازنەیە ماوەیەك هەیە کە دەتوانین بە ماوەی نووسینی شیعری بچوێنین، زمان تیایدا بارگاوییە بەوەی ڕوونادات، بەوەی گەمەی ڕوونەدان ئەنجام دەدات، (کەمال ئەبودیب) ئەو ماوەیە بە ماوە گرژبووەکان ناو دەبات، بۆیە ئەگەر سەیری میکانیزمی یەکەم بکەین دەبینین هەندێجار لە باڵاترین پلەی گرژی ناوەوە، یان ترسی ناوەوە خۆی دەنوێنێت، واتە بە شێوەیەك لە شێوەکان جێکەوتەکەی بەرەو دڵخۆشبوون، یان شێتی دەچێتو لە گومانو بێهودەییدا ون دەبێت، هەندێجاریش لە میانی دڵەڕاوکێی توندەوە هەستی دەروونی تا ئەوپەڕی تاوگیری دەبات.

بەڵام میکانیزمی دووەم هەندێجار لە گێڕانەوەی باگکراوەندەکانەوە دووچاری بە یەکداچوونی ئاگاییە مەعریفیو ڕۆشنبیرییەکان دەبێتو ئەو بەیەکداچوونەش لە ڕێگەی مەستبوونی وشەوە چارەسەر دەکات، هەندێجاری دی لە میانی زاڵبوونی ئاگایی ڕۆشنبیریی سەردەمەوە دەکەوێتە نێوان چەمکی ماناو بێ مانایییەوەو لە ڕێگەی هەڵوەشانەوە بە پێشبینیکردنی دەسپێرێت. **لە بەیەکداچوونی ئاگاییەکاندا (هاشم سەراج) خودێکی ڕاڕاو نکۆڵیکەرە، بەڵام لە زاڵبوونی ئاگایی سەردەم منێکی ئەزموونکارە.** ئەگەر ئیجابیەتی یەکەم پەیوەندی بە گەمەی شیعرییەوە هەبێت، ئەوە سلبیەتی دووەم لەوەدایە کە هەوڵدەدات لە ڕێگەی نمایشکردنی منی شیعرییەوە چەمکی ڕەهائامێز بشارێتەوە، هەر لەوێشەوە هەوڵدەدات گەمەی نمایشکردنو شاردنەوە بە ئیستێتیکاو چێژەوە بلکێنێ.

ئەو جیاکارییەی کە لێرەدا دەمەوێت هەڵوەستەی لە سەر بکەم ئەوەیە کە وزەی دڵەڕاوکێ ڕێگە بۆ تواناکان خۆش دەکات ڕووبەڕووی بەریەککەوتنو دۆزینەوەو چێژ بێتەوە، بەڵام هێزی باگکراوەندی ڕۆشنبیریی لای شاعیر بەرەو بیرکردنەوەو هەستی ئایینیمان دەبات، بیرکردنەوەو هەستی ئایینی دوو ڕووی دیارو نادیاری هەیە، ڕووی یەکەمیان ئایینزاییو جێگیرو بەرجەستەیە، ڕووی دووەمیان نادیارو سۆفیگەرییانەو نەچەسپاوە، ڕووی یەکەمیان

تۆتۆلۆژییەتی لێدەکەوێتەوە، رووی دووەمیان شیعرییەت. یان بە مانایەکی دیکە دەکرێ بڵێین کۆی قەسیدەکانی شاعیر لە رێگەی ونبوونو دەرکەوتندا لە زۆربەی جاردا شیعرئامێز خۆیان دەنوێنێ، بەڵام هەندێك دووبارەکردنەوەی پیتو وشەو ئیقاعی زاڵ هەیە زیاد لە پێویست رەهاخوازو ئایینزاخوازو تۆتۆلۆژی دەکەوێتەوە.

بەمجۆرە لە بەدواداچوونی وزەی دڵەڕاوکێو وزەی ئەزموون هەوڵدەدەم دڵەڕاوکێ بە ئازادی نووسینو ئەزموون بە مەعریفەی نووسین پەیوەست بکەم. لە میانی هارمۆنیەتی ئەو دوو لایەنەشەوە سیحری شیعرییەت بەرجەستە دەبێت.

دەشێ بە گشتی چەمکی (جێکەوت)ی دریدایی لە ئەزموونی شیعری (هاشم سەراج) دا لە سێ رەگەزی بنەڕەتی دیاری بکەین:

1– پەیوەندی شیعر بە جنسی مێینەوە، بەشێکی زۆری ئەزموونە هەستیو نەستییەکانی لەخۆ گرتووە، کۆی ئەو پەیوەندیانە لە دەقی شیعریدا دەکەوێتە سەر زمانی فەردانی دووبارەکردنەوەی پیتو وشەو دەستەواژەو خولانەوە بە دەوری ئیقاعو فەزای مانادا، ئەو گەمە شیعرییە لە رووی داهێنانی هونەرییەوە لەگەڵ یاری زمانەوانیدا جێکەوتەی هەیە (بۆ نموونە بڕوانەی قەسیدەی یەشمەکانی چۆمسکی، گەمەی مۆڕفیمەکان، جەمڕە...)[v].

2– پەیوەندی خود بە ناوەوەی خۆیەوە کە خەونو یادەوەریو تاوگیریو ئارەزووەکانی لەخۆدا هەڵگرتووە، لە رووی شیعرییەوە مەستکردنی وشەی لێدەکەوێتەوە (بۆ نموونە بڕوانە قەسیدەی خەون، تاوسی سپی[vi]، شالیس...)[vii].

3–پەیوەندی من بە بیرکردنەوە، کە لە سەر رۆشنبیرییە جیاوازەکان وەستاوەو سێبەر بۆ دەق بەجێ دەهێڵێت (بۆ نموونە بڕوانە قەسیدەی گۆڕستانی ئەپیکۆڕۆس، ورچ، مۆنادە جوانەکان...)[viii].

---

[i]-هةلَبةتة وةك دةردةكةويَت (حالَةتى لة ناكاو) تةعبيركردنى تاوطيرىء هةلَضوونى لةخؤدا هةلَطرتووة، تاوطيرىء هةلَضوون دوو تةعبيرن بؤ حالَةتى دةروونى، بةلاَم دةمةويَت بة كورتى لةو نووسنةدا هةلَضوون بة حالَةتى رووكةشء كةفءكولَى طةنجانةء تاوطيرى بة حالَةتى قوولَء دةمارطيرىء ئةزموونةوة ثةيوةست بكةم.

[ii]-ئةزموونى شيعرى جطة لة ضةثيَنراوةكان كؤى ئةو هوشيارىء ئاطايية رؤشنبيريية دةطريَتةوة كة لة هةستء نةستى منى شاعيردا ئةمبار كراوة.

[iii]-خةيالأ ضةمكيَكة لة ثيَكهاتةى زةين بؤ زيَتر شارةزابوون بروانة كتيَبى (العدمية النهلستية) د.سامى ادهم، دار الانوار-بيروت،ط1، 2003، ل56-59.

[iv]-ابو ديب،ك، جدلية الخفاء و التجلي، دراسات بنيوية في الشعر، بيروت، ط1، 1979، ل262.

[v]- سةراج،ه، كؤ شيعرى زينانى رؤح، بلآوكراوةى ئاراس، ذمارة 369، ضاثى يةكةم، هةوليَر 2005، ل120،128،328.

[vi]-ه.س.ث،70،227،

[vii]-سةراج،هاشم، شاليس-شيعر،لة بلآوكراوةكانى طؤظارى ئايندة، دةزطاى ضاثء ثةخشى سةردةم، سليَمانى، 2007.

[viii]- سةراج،ه، كؤ شيعرى زينانى رؤح، بلآوكراوةى ئاراس، ذمارة 369، ضاثى يةكةم، هةوليَر 2005، ل62،81،100.